

بیعت در فقه سیاسی شیعه

www.ketab.ir

www.ketab.ir

شیرخانی، علی، ۱۳۴۵-
بیعت در فقه سیاسی شیعه/تألیف علی شیرخانی.
تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۹.
۲۱۲ص.
مرکز اسناد انقلاب اسلامی: ۷۴۲. اندیشه سیاسی: ۴۰.
۲۸۰۰۰ریال: 7- 491 -419 -964-978
فیبا.
اسلام و سیاست.
بیعت (فقه).
بیعت.
مرکز اسناد انقلاب اسلامی.
۱۳۸۹ ب ۹۱۵/ش/BI۲۳۳۱
۲۹۷/۴۸۳۲
۲۲۵۳۸۵۳

سرشناسه :
عنوان و نام پدیدآور:
مشخصات نشر:
مشخصات ظاهری:
فروست:
شابک:
وضعیت فهرست نویسی:
موضوع:
موضوع:
موضوع:
شناسه افزوده:
رده بندی کنگره :
رده بندی دیویی:
شماره کتابشناسی ملی:

انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

عنوان: بیعت در فقه سیاسی شیعه

تألیف: علی شیرخانی

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۸۹

شمارگان: ۲۰۰ قیمت: ۲۸۰۰ تومان

حروف چینی و لیتوگرافی: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی

چاپ و صحافی: چاپخانه مرکز اسناد انقلاب اسلامی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۱۹-۴۹۱-۷

ISBN - 978-964-419-491-7

کلیه حقوق این اثر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران، خیابان شریعتی، نرسیده به میدان قدس، روبه روی چاپ بنزین اسدی، پلاک ۱۹۵۴.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی، صندوق پستی ۱۹۳۹۵/۳۸۹۶ تلفن: ۲۲۲۱۱۱۹۴ تلفکس: ۲۲۲۱۱۱۷۴

www.irdc.ir

فهرست مطالب

۱۱ مقدمه

فصل اول:

۱۵ معنا و ماهیت بیعت

۱۷ ریشه‌ی لغوی بیعت

۱۹ معنای فقهی سیاسی بیعت

۲۰ بیعت معنوی و عرفانی

۲۱ بیعت دعوت

۲۶ بیعت؛ عقد و یا ایقاع

۲۷ مفهوم عقد و ایقاع

۳۳ بیعت چه نوع عقدی است؟

۳۷ ارکان بیعت

۳۸ موضوع بیعت

۴۴ شرایط بیعت

۴۷ الف) اختیاری بودن

۵۱ ب) بلوغ

۵۴ ج) مبتنی بر کتاب و سنت بودن

۵۴ د) علنی بودن

۵۵	هـ) دارا بدون شرایط امامت
۵۶	و) بیعت آگاهان (اهل حل و عقد)
۵۹	ز) وحدت بیعت‌شونده
۶۰	ح) پذیرش امامت و حکومت از سوی بیعت‌شونده
۶۱	اشکال بیعت
۶۳	بیعت و رأی
۶۳	تمایز بیعت و رأی
۶۹	شمسانی بیعت و رأی
۷۱	حکم بیعت
۷۱	الف) حکم تکلیفی بیعت
۷۳	ب) حکم وضعی بیعت
۷۵	وجوب بیعت
۷۶	الف) واجب عینی:
۷۷	ب) واجب کفایی:
۷۷	۱- اصل لزوم در قراردادها
۸۴	۲- لزوم وفای به عهد

فصل دوم:

۸۵	نقش و ماهیت بیعت در زمامداری حاکمان منصوب و منصوبین
۸۷	مقدمه
۸۸	زمامداری امامان منصوبین
۸۸	تمایز مقامات
۹۱	جایگاه بیعت در مقام تولی
۹۲	۱- دیدگاه شرط جواز
۹۳	بررسی ادله‌ی جواز تصرف
۹۴	الف) روایت «ولاء امتی ...»
۹۷	ب) روایت «دعونی و التمسوا غیری ...»

- ج) روایت «لولا حضور الحاضر...» ۱۰۳
- د) روایت «فاقبلتم الی...» ۱۱۰
- ۲- دیدگاه شرط اقتدار ۱۱۲
- نسبت به میان رضایت و اقتدار ۱۱۳
- نسبت میان نصب و اقتدار ۱۱۶
- سیره‌ی متضاد امام علی (ع) پس از رحلت پیامبر (ص) ۱۱۷
- نسبت میان «نبود رضایت مردمی» و «استبداد حاکم» ۱۱۹
- شواهد و مؤیدات دیدگاه شرط اقتدار ۱۲۴

فصل سوم:

- نقش و ماهیت بیعت در زمان غیبت ۱۳۳
- مقدمه ۱۳۵
- نظریه‌ی تأکید و تحکیم ولایت فقیه ۱۳۷
- نقد و بررسی نظریه‌ی تحکیم ۱۴۰
- نظریه‌ی شرط واجب و صحت ولایت فقیه ۱۴۴
- نظریه‌ی شرط وجوب و انشای ولایت برای فقیه ۱۴۵
- ۱- مرسله‌ی شیخ صدوق ۱۴۶
- ۲- روایت علی بن ابی حمزه بطنانی ۱۴۷
- ۳- روایت شریح ۱۴۸
- ۴- مقبوله‌ی عمر بن حنظله ۱۴۸
- ۵- موثقه‌ی سکونی ۱۴۹
- ۶- روایت پرهیز از حکومت ۱۵۰
- ۷- توقع منسوب به امام زمان (عج) ۱۵۰
- ۸- مشهوره‌ی ابی خدیجه ۱۵۱
- ۹- صحیح‌ه‌ی فداح ۱۵۲
- ۱۰- روایت ابوالبختری ۱۵۳

- ۱۱- روایت حکام الناس ۱۵۴
- ۱۲- روایت مجاری الامور ۱۵۴
- نقد و بررسی روایات ولایت فقیه ۱۵۵
- الف - انشای ولایت به وسیله مردم ۱۵۶
- نقد دیدگاه انشاء ولایت به وسیله مردم ۱۶۱
- ب) انشای ولایت به وسیله خداوند ۱۶۴
- نقد دیدگاه انشای ولایت به وسیله خداوند ۱۶۹
- نتیجه گیری ۱۷۳
- کتابنامه ۱۷۵
- نمایه ۱۸۱

مقدمه

علی‌رغم آنکه بیشتر اندیشمندان به تبع علمای سلف و ارسطو، پذیرفته‌اند که انسان موجودی مدنی‌الطبع است و ذاتاً گرایش به زندگی مدنی و اجتماعی دارد، در عین حال بر این باورند که انسان در طول زندگی مدنی و اجتماعی خود نیاز به راهبر و حاکم دارد و در تعبیر افلاطون، حاکم مطلوب، فیلسوف شاه می‌باشد و در تعبیر ارسطو عده‌ای از اشراف‌اند که اصطلاحاً به آن «آریستوکراسی» می‌گویند.

در آموزه‌های الهی و دینی پیروان ادیان الهی، تأکید شده است خداوند که حاکم علی‌الاطلاق بر نظام خلقت می‌باشد، همواره برای هدایت، راهنمایی و حتی حکومت، انسان‌ها و افرادی برگزیده را به عنوان پیامبران مبعوث کرده است. آنان علاوه بر ابلاغ رسالت خویش، در صورت امکان با تشکیل حکومت، به نحو مطلوب شریعت الهی را اجرا می‌نمایند.

بر اساس آموزه‌های الهی به‌ویژه آموزه‌های اسلامی، خداوند تبارک و تعالی ۱۲۴ هزار پیامبر برای انبای بشر فرستاده و هر پیامبری در زمان خود رسالت خویش را به‌گونه‌ای احسن، به پایان رسانده و سرانجام اراده‌ی الهی بر این بوده که حضرت محمد(ص) را به عنوان خاتم رسولان برگزیند و به مردم جزیره‌العرب و جهانیان معرفی نماید. از آنجا که تمام پیامبران برای خود اوصیا داشته‌اند، این سنت الهی در مورد پیامبر اسلام نیز جاری و ساری شده و ایشان نیز در حیات خود، اوصیای دوازده‌گانه‌ی خود را به مردم معرفی کرده است. به باور شیعیان آن بزرگواران، امامان

منصوص و منصوب می‌باشند. پس ارسال رسل و تعیین اوصیا ووظیفه‌ی ذات اقدس الهی می‌باشد و او بر اساس علم حضوری و ازلی و ابدی خود، افراد صالح را به مردم معرفی می‌نماید.

در کنار معرفی از سوی خداوند، در سنت و سیره‌ی جاریه‌ی مردم، مفهومی با عنوان بیعت وجود دارد. بیعت مفهومی است که گذشتگان دور نیز در امور خود به آن توسل می‌جستند و برای هم‌پیمانی از مفهومی به نام «بیعت» استفاده می‌کردند.

بیعت در قرآن کریم و در سیره‌ی نبوی و علوی کاربرد داشته است. این واژه در میان اهل سنت رایج بوده که به باور آنان پس از رحلت پیامبر اکرم(ص) مردم به‌وسیله‌ی بیعت، خلیفه و جانشین پیامبر را انتخاب کردند و از آن پس بیعت یکی از نظریه‌های سیاسی اهل سنت شد. در نظریه‌ی بیعت اهل سنت، تمایل و رضایت مردم، برای حاکم مشروعیت‌ساز می‌باشد و حاکم بدون بیعت نمی‌تواند در امور مردم تصرف داشته باشد. از آنجا که شیعیان به اصل پیشینی امامت اعتقاد دارند. بیعت را در آثار خود خیلی مورد توجه قرار نداده‌اند؛ چرا که آنان بر این باورند امامت به بیعت تحقق پیدا نمی‌کند، بلکه امامت همچون نبوت، امری الهی محسوب می‌شود.

شیعیان در طول تاریخ تنها حدود پنج سال شاهد امامت حضرت علی(ع) و فرزند ایشان حضرت امام حسن(ع) بوده‌اند و علی‌رغم دینی دانستن امامت، آن بزرگواران در عمل موفق به امامت کبری و حکومت نشده‌اند. امامت امامان منصوب و منصوب در کتب و آثار شیعیان به‌صورت نظری بیان می‌شود. ولی پس از گذشت چهارده قرن از ظهور اسلام در ایران، حکومت اسلامی تشکیل شد که مبنای محوری تشکیل چنین حکومتی ولایت فقیه بود. ولایت فقیه در حقیقت نیابت از امام معصوم است. با تشکیل چنین حکومتی در مباحث کلامی و فقهی شیعیان، بحث نقش بیعت و رضایت مردمی در شکل‌گیری حکومت، طرح گردید و پرسش‌های فراوانی درباره‌ی نقش بیعت در امامت امام منصوب و منصوب و نقش بیعت در ولایت فقیه عادل، مطرح گردید که فقهای شیعه درصدد پاسخ به آن پرسش‌ها برآمدند و عنوانی با نام «بیعت در فقه

سیاسی شیعه» پدیدار شد. البته مباحث دیگری از قبیل اینکه بیعت عقد است و یا ایفاء در ذیل مباحث بیعت مطرح می‌شود.

نوشته‌ی حاضر درصدد است این بحث را از منظر آموزه‌های شیعه مورد بررسی قرار داده و تلاش خواهد کرد آن را با توجه به فقه سیاسی شیعه، که در پی بیان احکام ظاهری شیعیان می‌باشد، تبیین نماید. امید است که این نوشته مرضی حق قرار گیرد و ذخیره‌ای برای آخرت نگارنده باشد.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی در راستای تبیین مباحث موجود در فقه شیعی این اثر را برای استفاده‌ی علاقمندان مطالعات انقلاب اسلامی و شیعی چاپ می‌کند.
در پایان ضمن تقدیر و تشکر از دکتر علی شیرخانی از همکاران محترم در معاونت انتشارات قدردانی می‌شود.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی